

แนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2
Guidelines for Operation to Develop Students' Desired Characteristics
of Schools under Phranakhon Si Ayutthaya Primary Educational
Service Area Office 2

สนธยา สำรวยผล¹, ผศ.ดร.พรเทพ ฐัฒณ², ดร.ธีระวัฒน์ มอนไธสง³

Sonthaya Sumrouyphol¹, Assistant Professor Pornthep Rupan, Ed.D.²,

Therawat Monthaisong, Ed.D.³

หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

Author for Correspondence Email: pongson2517@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สร้างแนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน และ 2) ประเมินความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของแนวทาง การดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน วิธีดำเนินการวิจัยมี 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 สร้างแนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน โดยการศึกษาเอกสาร และตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 3 ระดับ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง และขั้นตอนที่ 2 ประเมินความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของแนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในสถานศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูวิชาการ จำนวน 176 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าที

ผลการวิจัยพบว่า 1) แนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน ประกอบด้วยกระบวนการ 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1.1) ขั้นเตรียมการ 1.2) ขั้นดำเนินการ แบ่งเป็น 4 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบที่ 1 การสอนแบบบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ องค์ประกอบที่ 2 การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน องค์ประกอบที่ 3 การจัดทำโครงการพิเศษพัฒนา

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน และองค์ประกอบที่ 4 การสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนผ่านกิจวัตรประจำวัน โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.8 - 1.0 1.3) ขึ้นประเมินผล และ 1.4) ขึ้นปรับปรุงแก้ไข และ 2) แนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนมีความเหมาะสม และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือที่ $\bar{x}=3.50$ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: การพัฒนา, คุณลักษณะอันพึงประสงค์

Recived: 24/06/62, **Revised:** 03/07/62, **Accepted:** 18/07/62

Abstract

The purposes of this research are to study: 1) Create guidelines for operation to develop students' desired characteristics and 2) assess the possibility and appropriateness to develop desired characteristics among students. Research methodology covers 2 stages: stage 1 was to develop the guidelines to create students' desired characteristics by studying documents and content validity being assessed by 5 experts, who were selected by a purposive sampling. The research instrument employed in the study was a 3-level rating scale questionnaire. Data analysis was conducted using the Item-Objective Congruence (IOC). Stage 2 was conducted to assess possibilities and appropriateness in developing the desired characteristics of students. Sample groups consisted of 176 school administrators and teachers, who were selected by employing a stratified sampling. The research instrument was a 5-level rating scale questionnaire. Data analysis was conducted using Mean, Standard Deviation, and T-test.

Findings revealed that: 1) the guidelines for operation to develop the desired characteristics among students consisted of 4 stages. They were 1.1) Preparation stage; 1.2) Operation stage, four components were included: Component 1: Integrated teaching in 8 departments. Component 2: Learning activities, Component 3: Special projects related to desired characteristics development. Component 4: Enhancing students' desired characteristics through students' daily activities; 1.3) Evaluation and 1.4) Improvement and solution. IOC between 0.8 - 1.0; and 2) The guidelines to develop students' desired characteristics were found in a high level of possibility and appropriateness. The mean score was found higher than the set score at $\bar{x}= 3.50$ at a significantly statistical level of .05.

Keywords: Development, Desired characteristics

บทนำ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติ ที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อการประกอบอาชีพ และการศึกษาดูตลอดชีวิตโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อ ทุกคนสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ตามศักยภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551 : 11) การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์จึงเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนรู้และการประเมินผู้เรียน เพื่อให้ผ่านเกณฑ์ตามที่สถานศึกษากำหนดทุกระดับการศึกษา ซึ่งอาจดำเนินการพัฒนาด้วยวิธีการต่าง ๆ ได้แก่ บูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ ในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จัดโครงการเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ หรือปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์โดยสอดแทรกในกิจวัตรประจำวัน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552 : 70)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 ให้ความสำคัญกับพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ดังจะเห็นได้จากการกำหนดนโยบายพัฒนาคุณภาพผู้เรียน การจัดทำแผน และโครงการต่าง ๆ ที่เป็นการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน เช่น โครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. โครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้วยกระบวนการลูกเสือ โครงการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมและธรรมาภิบาลในสถานศึกษา “ป้องกันการทุจริต” (โครงการโรงเรียนสุจริต) โครงการสถานักเรียน โครงการ/กิจกรรมส่งเสริมให้สถานศึกษาจัดกิจกรรมปลูกฝังค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ และ กิจกรรมการส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตร เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามจากผลการดำเนินงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 เมื่อพิจารณาผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 3,795 คน พบว่า มีผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ผ่านในระดับดีขึ้นไป จำนวน 3,492 คน แต่ยังมีนักเรียนที่มีผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ต่ำกว่าระดับดี จำนวน 303 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2, 2561, หน้า 15 - 16) ดังนั้นสถานศึกษาจึงจำเป็นต้องพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง จากการที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ เกศรี ไชยเผือก (2562, 9 เมษายน) และ สุรัชนา มีเีย (2562, 16 เมษายน) พบว่า สถานศึกษายังไม่มีแนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนที่สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา และนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 จึงจำเป็นต้องมีแนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถม

ศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 ซึ่งจะทำให้สถานศึกษาในสังกัดสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดผล การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนอย่างต่อเนื่องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยในฐานะปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 จึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางการ ดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การ ศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 เพื่อให้สถานศึกษาสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางการ ดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในสถานศึกษาตามบริบทของแต่ละสถาน ศึกษาได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างแนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในสถาน ศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2
2. เพื่อประเมินความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของแนวทางการดำเนินการพัฒนา คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถม ศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดวิธีดำเนินการวิจัย แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้
ขั้นตอนที่ 1 สร้างแนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน
ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าเอกสาร ตำราวิชาการเกี่ยวกับหลักการ แนวคิด และงาน วิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างเป็นแนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป ในสาขาวิชาทางการศึกษา และมีประสบการณ์ในหน่วยงานทางการศึกษาไม่น้อยกว่า 10 ปี
กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบ เจาะจง (Purposive sampling)
ขั้นตอนที่ 2 ประเมินความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของแนวทางการดำเนินการ พัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน
ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การ ศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 สถานศึกษาละ 1 คน จำนวน 161 คน และครูวิชาการ

ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 สถานศึกษาละ 1 คน จำนวน 161 คน รวม 322 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2, 2561 : 42)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 จำนวน 88 คน และครูวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 จำนวน 88 คน รวม 176 คน ได้มาโดยใช้ตารางเครจซี่ และมอร์แกน (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2555 : 49) โดยใช้การสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) ด้วยวิธีการจับสลาก (Lottery method)

2. ตัวแปรที่ศึกษา

การวิจัยครั้งนี้มีตัวแปรที่ศึกษา 3 ตัวแปร คือ

2.1 แนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2

2.2 ความเหมาะสมของแนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2

2.3 ความเป็นไปได้ของแนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 สร้างแนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับความตรงเชิงเนื้อหา โครงสร้างและหลักวิชาของแนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน ซึ่งเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 3 ระดับ โดยพิจารณา และแสดงความคิดเห็นว่า “+1 = ตรง” “0 = ไม่แน่ใจ” หรือ “-1 = ไม่ตรง” และข้อเสนอแนะหรือข้อสังเกตเพิ่มเติม

ขั้นตอนที่ 2 ประเมินความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของแนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามเกี่ยวกับความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ตามแนวของลิเคิร์ต (Likert) ซึ่งมีคำตอบให้เลือก 5 ระดับ โดยมีเนื้อหาแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน รวม 41 รายการปฏิบัติ ได้แก่ 1) ขั้นเตรียมการ จำนวน 5 รายการปฏิบัติ 2) ขั้นดำเนินการ ประกอบด้วย องค์ประกอบที่ 1 การสอนแบบบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ จำนวน 7 รายการปฏิบัติ องค์ประกอบที่ 2 การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จำนวน

7 รายการปฏิบัติ องค์ประกอบที่ 3 การจัดทำโครงการพิเศษพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน จำนวน 5 รายการปฏิบัติ และ องค์ประกอบที่ 4 การสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนผ่านกิจวัตรประจำวัน จำนวน 6 รายการปฏิบัติ 3) ขึ้นประเมินผล จำนวน 6 รายการปฏิบัติ และ 4) ขึ้นปรับปรุงแก้ไข จำนวน 5 รายการปฏิบัติ ซึ่งมีความเชื่อมั่นด้านความเหมาะสม เท่ากับ 0.91 และความเชื่อมั่นด้านความเป็นไปได้ เท่ากับ 0.93

ผลการวิจัย

1. ผลการสร้างแนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนเตรียมการ ขั้นตอนดำเนินการ ขั้นตอนประเมินผล และขั้นตอนปรับปรุงแก้ไข มีรายการปฏิบัติ 41 รายการ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เตรียมการ มี 5 รายการปฏิบัติ คือ 1) ผู้อำนวยการโรงเรียนแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษา 2) คณะกรรมการกำหนดขอบเขตของคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ ให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายของสถานศึกษา 3) คณะกรรมการเลือกแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 4) คณะกรรมการวางแผนปฏิบัติการประจำปีให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 5) แจกแจงแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไปยังคณะครู กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครองนักเรียน ได้รับทราบอย่างทั่วถึง

ขั้นตอนที่ 2 ดำเนินการ แบ่งออกเป็น 4 องค์ประกอบ มี 24 รายการปฏิบัติ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 การสอนแบบบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระมี 7 รายการปฏิบัติ คือ 1) หัวหน้ากลุ่มสาระและครูร่วมกันกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการที่ต้องการบูรณาการในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ 2) หัวหน้ากลุ่มสาระและครูทบทวนโครงสร้างรายวิชา และสอดแทรกคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในหน่วยการเรียนรู้ 3) ครูออกแบบหน่วยการเรียนรู้และแผนการจัดการเรียนรู้ โดยสอดแทรกคุณลักษณะอันพึงประสงค์และตัวชี้วัดตามที่ระบุในโครงสร้างรายวิชาที่ปรับปรุงไว้แล้ว 4) นิเทศการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ 5) ครูดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 6) ครูประเมินผลคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ แล้วสรุปในภาพรวมเมื่อสิ้นภาคเรียน และ 7) ครูนำผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์มาปรับปรุงแผนการจัดการเรียนรู้ในภาคเรียนต่อไป

องค์ประกอบที่ 2 การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มี 7 รายการปฏิบัติ คือ 1) หัวหน้า

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และครูร่วมกันกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ ในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 2) หัวหน้ากิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทบทวนโครงสร้างแผนการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยสอดคล้องคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ ในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 3) ครูออกแบบหน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดกิจกรรมโดยสอดคล้องคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ และตัวชี้วัดตามที่จะระบุในโครงสร้างแผนการจัดกิจกรรมที่ปรับแล้ว 4) นิเทศติดตามกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของครูผู้สอนในแต่ละกิจกรรม 5) ครูดำเนินการตามแผนการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 6) ครูประเมินผลคุณลักษณะอันพึงประสงค์โดยดำเนินการตามแผนการจัดกิจกรรม แล้วรวบรวมผลการประเมินที่ได้นำไปสรุปเมื่อสิ้นภาคเรียน และ 7) หัวหน้ากิจกรรมพัฒนาผู้เรียนนำผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์มาใช้ในการปรับปรุงแผนการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในภาคเรียนต่อไป

องค์ประกอบที่ 3 การจัดทำโครงการพิเศษพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน มี 5 รายการปฏิบัติ คือ 1) คณะกรรมการการพัฒนาและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ศึกษาวิเคราะห์ความต้องการในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของโรงเรียน 2) คณะกรรมการจัดทำโครงการ เสนอโครงการ และขออนุมัติโครงการ 3) คณะกรรมการวิเคราะห์โครงการที่สถานศึกษาดำเนินการอยู่แล้วว่าสอดคล้อง หรือสามารถสอดคล้องคุณลักษณะอันพึงประสงค์หลักข้อใดได้บ้าง แล้วจัดทำตารางวิเคราะห์ความสอดคล้องของโครงการกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 4) ผู้อำนวยการโรงเรียนกำหนดผู้รับผิดชอบโครงการ กิจกรรมแต่ละกิจกรรม และ 5) ครูผู้รับผิดชอบโครงการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ แล้วรวบรวมผลการประเมินที่ได้นำไปสรุปเมื่อสิ้นภาคเรียน

องค์ประกอบที่ 4 การสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนผ่านกิจวัตรประจำวัน มี 5 รายการปฏิบัติ คือ 1) คณะกรรมการ ศึกษา ทบทวนกิจวัตรประจำวันของนักเรียนในแต่ละวัน 2) คณะกรรมการกำหนดกิจวัตรประจำวัน ประจำปีการศึกษา และนำคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ มาสอดคล้องในแต่ละกิจกรรม 3) ผู้อำนวยการโรงเรียนแต่งตั้งผู้รับผิดชอบการสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนผ่านกิจวัตรประจำวัน 4) ผู้รับผิดชอบเพิ่มเติมและนำคุณลักษณะอันพึงประสงค์สอดคล้องเข้าไปในกิจวัตรประจำวันที่สร้างขึ้นและให้นักเรียนนำไปปฏิบัติ 5) ผู้รับผิดชอบ นิเทศ ติดตามประเมินผลการปฏิบัติกิจกรรม และ 6) ครูประจำชั้นประเมินผล และนำผลการประเมินที่ได้นำไปสรุปเมื่อสิ้นภาคเรียน

ขั้นตอนที่ 3 ประเมินผล มี 6 รายการปฏิบัติ คือ 1) คณะกรรมการเลือกรูปแบบของเครื่องมือวัด และประเมิน 2) คณะกรรมการดำเนินการพัฒนาผู้เรียนตามแนวทางที่กำหนดไว้ และประเมินเป็น ระยะ ๆ ผู้เรียนที่ไม่ผ่านเกณฑ์ ให้ปรับปรุงพัฒนาแล้วประเมินตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด 3) คณะกรรมการกำหนดเกณฑ์และแนวทางการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 4) คณะกรรมการแจ้งให้ครูผู้สอน ครูที่ปรึกษา หรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย ดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ประเมินและส่งผลการประเมินให้ผู้เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ฝ่ายทะเบียนวัดผล 5) ฝ่าย

ทะเบียนและวัดผล ประมวลผลตามเกณฑ์ที่คณะกรรมการฯ กำหนด สรุปผลการประเมิน และบันทึกข้อมูลลงใน ปพ.1 แล้วส่งครูที่ปรึกษาหรือครูประจำชั้น และ 6) ครูที่ปรึกษาหรือครูประจำชั้นแจ้งผลการประเมินต่อผู้เรียนและผู้ปกครองนักเรียน

ขั้นตอนที่ 4 ขั้นปรับปรุงแก้ไข มี 5 รายการปฏิบัติ คือ ผู้อำนวยการนำข้อมูลปัญหาอุปสรรคที่ดำเนินการในขั้นเตรียมการไปใช้ในการปรับปรุงในขั้นเตรียมการในปีการศึกษาต่อไป 2) ครูวิชาการ หัวหน้ากลุ่มสาระ และครูผู้สอนนำผลการประเมินไปปรับปรุงการสอนแบบบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ 3) หัวหน้ากิจกรรมพัฒนาผู้เรียนนำผลการประเมินไปปรับปรุงแก้ไขในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 4) คณะกรรมการการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ นำผลการประเมินไปปรับปรุงแก้ไข การจัดทำโครงการพิเศษพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน และ 5) คณะกรรมการการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ นำผลการประเมินไปปรับปรุงแก้ไขการสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนผ่านกิจวัตรประจำวัน

สรุปผลการวิเคราะห์แนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 ทั้ง 41 รายการปฏิบัติ มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.8 - 1.0 แสดงว่า รายการปฏิบัติทั้ง 41 รายการปฏิบัติ มีความตรงเชิงเนื้อหา และโครงสร้างทุกรายการปฏิบัติ

2. ผลการประเมินความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของแนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน

2.1 ผลการประเมินความเหมาะสมของแนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน แสดงดังตาราง 1

ตาราง 1 ผลการประเมินความเหมาะสมของแนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน

แนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน	เกณฑ์ที่กำหนด $\bar{X} = 3.50$	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความเหมาะสม	t	Sig
ขั้นเตรียมการ	3.50	4.14	0.70	มาก	-12.07	.00*
ขั้นดำเนินการ						
องค์ประกอบที่ 1 การสอนแบบบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ	3.50	4.12	0.74	มาก	-11.16	.00*
องค์ประกอบที่ 2 การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	3.50	4.16	0.68	มาก	-12.97	.00*
องค์ประกอบที่ 3 การจัดทำโครงการพิเศษพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน	3.50	4.13	0.70	มาก	-11.94	.00*
องค์ประกอบที่ 4 การสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนผ่านกิจวัตรประจำวัน	3.50	4.15	0.68	มาก	-12.86	.00*
รวมขั้นดำเนินการ	3.50	4.14	0.70	มาก	-12.23	.00*
ขั้นประเมินผล	3.50	4.22	0.68	มาก	-14.03	.00*
ขั้นปรับปรุงแก้ไข	3.50	4.15	0.68	มาก	-12.75	.00*
รวม	3.50	4.16	0.69	มาก	-12.77	.00*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 1 พบว่า แนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนทั้ง 4 ขั้นตอน มีความเหมาะสม โดยมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ มากกว่า 3.50 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งแนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนโดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายขั้นตอน พบว่า ทุกขั้นตอนมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก โดยขั้นตอนที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ขั้นประเมินผล รองลงมา คือ ขั้นปรับปรุงแก้ไข และขั้นตอนที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ขั้นเตรียมการ และ ขั้นดำเนินการ

2.2 ผลการประเมินความเป็นไปได้ของแนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน แสดงดังตาราง 2

ตาราง 2 ผลการประเมินความเป็นไปได้ของแนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน

แนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน	เกณฑ์ที่กำหนด $\bar{x} = 3.50$	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความเป็นไปได้	t	Sig
ขั้นเตรียมการ	3.50	3.96	0.80	มาก	-7.65	.00*
ขั้นดำเนินการ						
องค์ประกอบที่ 1 การสอนแบบบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ	3.50	3.95	0.78	มาก	-7.62	.00*
องค์ประกอบที่ 2 การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	3.50	3.99	0.79	มาก	-8.24	.00*
องค์ประกอบที่ 3 การจัดทำโครงการพิเศษพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน	3.50	3.95	0.81	มาก	-7.29	.00*
องค์ประกอบที่ 4 การสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนผ่านกิจวัตรประจำวัน	3.50	3.98	0.76	มาก	-8.46	.00*
รวมขั้นดำเนินการ	3.50	3.97	0.79	มาก	-7.90	.00*
ขั้นประเมินผล	3.50	4.03	0.78	มาก	-9.06	.00*
ขั้นปรับปรุงแก้ไข	3.50	3.97	0.79	มาก	-7.86	.00*
รวม	3.50	3.98	0.79	มาก	-8.12	.00*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 9 พบว่า แนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนทั้ง 4 ขั้นตอน มีความเป็นไปได้ โดยมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ มากกว่า 3.50 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งแนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 โดยรวมมีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายขั้นตอน พบว่า ทุกขั้นตอนมีความเป็นไปได้

ในระดับมาก โดยขั้นตอนที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ขั้นตอนประเมินผล รองลงมา คือ ขั้นตอนดำเนินการ และขั้นตอนปรับปรุงแก้ไข และขั้นตอนที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ขั้นตอนเตรียมการ

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยผู้วิจัยมีประเด็นสำคัญในการอภิปรายผลดังนี้

1. จากแนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน ทั้ง 41รายการปฏิบัติ มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.8 - 1.0 แสดงว่า รายการปฏิบัติทั้ง 41รายการปฏิบัติ มีความตรงเชิงเนื้อหา และโครงสร้างทุกรายการปฏิบัติ โดยผู้เชี่ยวชาญที่ทำการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา และโครงสร้างของ แนวทาง การดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน เป็นผู้ที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไปในสาขาวิชาทางการศึกษา และมีประสบการณ์ในหน่วยงานทางการศึกษาไม่น้อยกว่า 10 ปี จึงเป็นที่น่าเชื่อถือได้ว่าแนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีความตรงเชิงเนื้อหา และโครงสร้าง ทั้งนี้เนื่องจาก ผู้วิจัยได้นำแนวคิดวงจรคุณภาพเดมมิงมาใช้เป็นกระบวนการในแนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน ซึ่ง วรภัทร์ ภูเจริญ (2543 : 20) กล่าวว่า วงจรคุณภาพเดมมิงเป็นระบบและกระบวนการที่เป็นแบบวงจร PDCA เป็นระบบการบริหารที่มีคุณภาพและใช้กันอย่างแพร่หลายระบบหนึ่งซึ่งประกอบด้วย การวางแผน (Plan) การปฏิบัติตามแผน (Do) การตรวจสอบหรือการประเมิน (Check) และการนำผลการประเมินย้อนกลับไปปรับปรุงแก้ไข (Action) กระบวนการทำงานตามวงจรนี้จะมีการตรวจสอบควบคู่ไปกับการทำงาน ทำให้เกิดการปรับปรุงการทำงานตลอดเวลาอย่างต่อเนื่อง กระบวนการบริหารคุณภาพ PDCA มาใช้ในการพัฒนาโรงเรียน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ คณาภรณ์ สีม่วงค์ (2560 : 208) เรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการการเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร พบว่า รูปแบบการบริหารจัดการการเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร ที่มีความเหมาะสม และความเป็นไปได้ ประกอบด้วย 1) การวางแผน 2) การดำเนินงาน 3) การตรวจสอบและประเมินผล และ 4) การพัฒนาและปรับปรุง

2. แนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน ทั้ง 4 ขั้นตอน 41รายการปฏิบัติ มีความเหมาะสม และความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ มากกว่า 3.50 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก แนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นนี้ได้ดำเนินการวิจัยตามกระบวนการที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ โดยศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวงจรคุณภาพเดมมิง และการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นแนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน เป็น 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การเตรียม

การ เป็นการดำเนินงานโดยแต่งตั้งคณะปฏิบัติงาน เพื่อกำหนดขอบเขตของงานให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายของงาน เลือกแนวทางการปฏิบัติ กำหนดแผน และแจ้งคณะปฏิบัติงาน

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นตอนการ เป็นการดำเนินงานโดยการลงมือปฏิบัติตามแผนและการเตรียมการที่กำหนดไว้ ตามบริบทของงาน ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดการดำเนินงาน ด้านการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน ไว้ 4 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบที่ 1 การบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ องค์ประกอบที่ 2 การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน องค์ประกอบที่ 3 การจัดโครงการเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และ องค์ประกอบที่ 4 การปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยสอดแทรกในกิจวัตรประจำวัน สอดคล้องกับแนวคิดของ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551 : 69) ; ศักดิ์สกล จันแสน (2558 : 7) ; ชมัยพร รัตนพรหม (2558, หน้า 4) ขั้นตอน

ที่ 3 ขั้นประเมินผล เป็นการดำเนินงานโดยตรวจสอบดูว่างานที่ได้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดหรือไม่ เปรียบเทียบกับเป้าหมาย ตรวจสอบดูว่าค่าที่วัดได้ และผลการทดสอบตรงตามมาตรฐานหรือไม่ และ การรายงานจะเสนอผลการประเมิน และขั้นตอนที่ 4 ขั้นปรับปรุงแก้ไข เป็นการดำเนินงานโดยนำข้อมูลจากขั้นการประเมินผลมาปรับปรุงแก้ไข แล้วดำเนินการให้เหมาะสมต่อไป และเมื่อพิจารณาถึงขั้นตอนที่มี ค่าเฉลี่ยความเหมาะสม และความเป็นไปได้ สูงสุด คือ ขั้นประเมินผล ทั้งนี้เนื่องจากสถานศึกษาแต่ละแห่งมีเครื่องมือวัดและประเมินผลอยู่แล้ว และมีการกำหนดเกณฑ์การประเมินตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 เมื่อมีการเสนอแนวทาง การดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน จึงทำให้เห็นกระบวนการที่ชัดเจนขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

สถานศึกษาควรนำแนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ ไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในสถานศึกษาของตน โดยดำเนินการตามขั้นตอน 4 ขั้นตอน ดังนี้

1.1 ขั้นเตรียมการ ผู้อำนวยการโรงเรียนควรแจ้งแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไปยังคณะครู กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครองนักเรียน ได้รับทราบอย่างทั่วถึง โดยแจ้งผ่านวาระการประชุมต่าง ๆ เช่น การประชุมผู้ปกครอง เป็นต้น

1.2 ขั้นดำเนินการ ครูประจำชั้นควรประเมินผลคุณลักษณะอันพึงประสงค์โดยดำเนินการตามแผนการจัดกิจกรรม แล้วรวบรวมผลการประเมินที่ได้นำไปสรุปเมื่อสิ้นภาคเรียน

1.3 ขั้นประเมินผล ครูที่ปรึกษาหรือครูประจำชั้นควรแจ้งผลการประเมินต่อผู้เรียนและผู้ปกครองนักเรียนโดยจัดทำแบบแสดงผลการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เป็นเอกสารรายงาน

วาระสารแสงอีสาน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

พัฒนาการ ด้านคุณลักษณะของนักเรียนเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่โรงเรียนกำหนดขึ้น

1.4 ขั้นปรับปรุงแก้ไข ครูวิชาการ หัวหน้ากลุ่มสาระ และครูผู้สอนควรนำผลการประเมินไปปรับปรุงการสอนแบบบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ โดยคณะครูควรจัดการประชุมร่วมกัน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาถึงผลที่ได้จากการนำแนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 ไปใช้

2.2 ควรมีการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551**. กรุงเทพฯ : ผู้แต่ง.
- _____. (2552). **แนวทางการพัฒนา การวัดและประเมิน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตร แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551**. กรุงเทพฯ : ผู้แต่ง.
- เกศรี ไชยเผือก. (2562). ผู้อำนวยการ. โรงเรียนจุฬาราชวิทยาลัย. สัมภาษณ์.
- คณาภรณ์ สีม่วงค์. (2560, มกราคม - มิถุนายน). รูปแบบการบริหารจัดการการเสริมสร้างคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาโยธยา. **วารสารการบริหารปกครอง**, 6 (1), 207 - 244.
- ชัยพร รัตนพรหม. (2558). **แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์สำหรับผู้เรียนระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. ชุมพร : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต 1.
- ธำนิษฐ์ ศิลป์จารุ. (2555). **การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS และ AMOS**. กรุงเทพฯ : บิสซิเนสอาร์แอนด์ตี.
- วรภัทร์ ภูเจริญ. (2543). **แนวทางการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา : เพื่อพร้อมรับการ ประเมินภายนอก**. กรุงเทพฯ : สถาบันส่งเสริมการประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา.
- ศักดิ์สกุล จันแสน. (2558). **แนวทางการดำเนินงานด้านการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของ นักเรียนในกลุ่มโรงเรียนท่าตะโก 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 3**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2. (2561). **แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2562**. พระนครศรีอยุธยา : ผู้แต่ง.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). **แนวทางการพัฒนา การวัด และประเมิน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. กรุงเทพฯ : ผู้แต่ง.
- สุรัชนา มีไย. (2562). ผู้อำนวยการ. โรงเรียนวัดโสภณเจติการาม. สัมภาษณ์.